

znanstvene aktivnosti projekta te popis dodatnih aktivnosti koje su ostvarivane tijekom trajanja projekta CRO *Laudato si'*. Cilj projekta je osvijestiti u građanima, u vjernicima, da su »društveni obrasci ponašanja, navike i komunikacija dio ekologije svakodnevice, čiji glavni čimbenik jest kvaliteta života, koja podrazumijeva skladan odnos s okolišem i bližnjima«. Tihana Mojsinović donosi rad »Udruga za očuvanje planeta ‹I stvori Bog zemlju›« (218–227) u kojem objašnjava razloge osnivanja i program rada te donosi zaključak da bi »na razini Hrvatske biskupske konferencije bilo od velike koristi utemeljiti koordinacijsko tijelo koje će imati ključnu ulogu u podizanju svijesti vjernika o potrebi zaštite okoliša, promjenama životnog stila te duhovnoj dimenziji našeg odnosa prema stvorenju«. Volodymyr Šeremeta u svom drugom radu koji je uvršten u Zborniku »Na putu prema ekološkom obraćenju: Doprinos Crkve očuvanju zajedničkog doma u djelatnosti Ekološkog zavoda Ukrajinske grkokatoličke crkve« (228–241) upozna je čitatelje s vrlo zanimljivim podatcima iz Ukrajine, gdje je upravo Ukrajinska grkokatolička Crkva perjanica ekološkog obraćenja pomoću svog Ekološkog ureda i njegove izdavačke djelatnosti, međubiskupijske ekološke mreže, kroz uvođenje Dana molitve za očuvanje stvorenja i korizmenu inicijativu »Ekološko obraćenje za spašavanje stvorenja«, ne zapostavljajući pritom prisutnost na internetskim stranicama i svakodnevnu prisutnost na lokalnoj razini, gdje se ekološko obraćenje najsnažnije živi te je jasno da je ekološka djelatnost »ponajprije pastoralno orijentirana i realizira se u trijadi života Crkve – *kerigma* – *liturgija* – *dijakonija*«. Zlatko Milanović svojim opsežnim radom »Otpad – središnji problem zaštite okoliša. Kako mijenjati stil života?« (242–275) u četiri dijela ocrtava potrebne zahvate u svakodnevici kojima bi se uvelike povećala kvaliteta života, napose u Zagrebu i njegovoj okolici. Autor primjećuje da »je najveći problem Grada Zagreba i RH protivljenje nekih stručnjaka i ekoaktivista termičkoj energetskej uporabi otpada«. Posljednji rad u Zborniku naslovljen je »Koliko smo svjesni stvarnih opasnosti za čovjeka i prirodu?« (276–282) autorice Josipe Juričev-Sudac, koji u gotovo esejskoj formi donosi zapažanja o brizi za ekologiju i ekološke teme »na široj društvenoj razini«, gdje je zajedničko, tj. opće dobro očituje kao cilj djelovanja te ga se ne smije zamijeniti profitom ili kratkoročnim poboljšanjima, već treba imati u vidu cjelovito dobro čitavog stanovništva.

Zbornik završava »Podacima o autorima« (283–284), »Popisom knjiga u izdanju i suizdanju Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve« (285–287) te »Sadržajem« (289–290).

Vatroslav Siketić

Jozo Milošević, Dnevnik (1918–1919), Ivan ARMANDA (prir.), Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, 2020., 194 str.

Hrvatski franjevac konventualac Jozo Milošević poznat je u historiografiji po svojoj diplomatskoj djelatnosti tijekom Prvoga svjetskog rata. Kraj rata Milošević je dočeka kao provincijalni ministar na Cresu, gdje su se odvijali sukobi talijanaša i zagovaratelja pripojenja novonastaloj jugoslavenskoj državi. Potonju ideju podržavali su i konventualci, stoga ne iznenađuje ultimatum talijanskog načelnika Cresa Giusta Petrisa Vrhovnoj upravi Reda franjevaca konventualaca da će samostan zatvoriti ako se ne izuzme iz Dalmatinske

provincije i pripoji Padovanskoj. Navedeno je značilo i protjerivanje hrvatskih konventualaca s Cresa. Tako su 4. ožujka 1919. godine hrvatski franjevci konventualci bili primorani napustiti samostan i otok. Prvo su otišli u Crikvenicu, a potom uz pomoć Svetozara Ritiga, koji se zauzeo kod zagrebačkog nadbiskupa Antuna Bauera, dobili su crkvu Sv. Duha u Zagrebu uz zemlju za izgradnju samostana. O tim je događajima pisano svjedočanstvo ostavio Milošević u svom rukopisnom dnevniku naslovljenom *Bilješke O. J. Miloševića provincijala za talijanske okupacije Cresa*. Dnevnik se sastoji od sedam svezaka malog formata i čuva se u Arhivu Hrvatske provincije franjevaca konventualaca u Zagrebu. Prvorazredan je izvor ne samo za povijest konventualaca i crkvenu povijest nego i za nacionalnu povijest.

Knjiga se sastoji od uvodne studije i prijepisa dnevničkih zapisa. U uvodnoj studiji »Franjevac konventualac Jozo Milošević (1869–1926« (9–30) Ivan Armanda iznosi sve relevantne podatke o životu i djelovanju Joze Miloševića. Nakon prikaza njegova djetinjstva i ulaska u franjevački red donosi podatke o prvim godinama na čelu Provincije, počevši s 1912. godinom. Potom iznosi podatke o problemima koje je izazvao rat (poput oskudice ili mobilizacije) i o diplomatskoj djelatnosti Miloševića kod pape Benedikta XV., kao i njegovu ulogu u sastavljanju Riječke spomenice, koju autor ocjenjuje »ključnom«. Opisuje kako je Narodni odbor preuzeo vlast na Cresu i Miloševiću ulogu u posredovanju mira. Potom donosi podatke o talijanskoj okupaciji u studenome 1918. godine i protjerivanju konventualaca s Cresa te odlasku u Crikvenicu pa u Zagreb. Uvodnu studiju autor završava pregledom Miloševićeva znanstveno-publicističkog opusa i ostavštine.

Nakon »Priređivačke napomene« (31) slijedi prijepis Miloševićevih dnevničkih zapisa po knjigama kako je u izvorniku. Prva knjiga obuhvaća razdoblje od 30. listopada do 4. prosinca 1918. godine sa 75 numeriranih stranica (36–69). Druga knjiga sastoji se od 72 numerirana lista koja obuhvaćaju razdoblje od 5. prosinca 1918. do 3. siječnja 1919. godine, no prvih sedam listova odnosi se na razdoblje od 28. do 30. ožujka 1916. pa ih priređivač nije donio u prijepisu (72–101). U trećoj knjizi na 46 numeriranih stranica opisani su događaji od 4. do 15. siječnja 1919. godine, od se čega sedam listova odnosi na rashode i pitanja na studentskim ispitima te ocjene, stoga ih priređivač nije uključio (103–120). Četvrti svezak odnosi se na razdoblje od 16. do 23. siječnja 1919. godine s 36 numeriranih listova (122–134). Peti dio na 28 numeriranih stranica sadrži zapise od 24. do 31. siječnja 1919. godine (135–147). Šesta knjiga sadrži zapise od 7. do 18. veljače 1919. godine na 28 numerirane stranice (149–162) dok se zadnji, sedmi dio odnosi na događaje od 19. veljače do 29. svibnja 1919. godine (163–187).

Budući da u Dnevniku nalazimo podatke ne samo o konventualcima i okupaciji na Cresu nego primjerice i o represiji talijanskih vlasti prema krćkim svećenicima Karlu Hlače i Kvirinu Klementu Bonefačiću i hrvatskim učiteljicama, Dnevnik je važan izvor koji će vjerujemo poslužiti istraživačima promatranog razdoblja.

Ana Biočić